

Beseda slovesa

na komemoraciji v Društvu slovenskih pisateljev

Ni nam lahko pri srcu, ko smo se zbrali, da bi se poklonili pomenu včeraj umrlega člana našega društva in našega dobrega prijatelja Borisa Ziherla. Ne moremo se sprijazniti z mislijo, da ga ni več, saj smo se leta in leta družili z njim v teh prostorih, kjer je nekaj časa v prvih povojnih letih tudi stanoval.

Socialistična revolucija je dala slovenskemu narodu dolgo vrsto pokončnih mož in velikih revolucionarjev. To je neizbežno in logično: brez njihovih sposobnosti in moči ne bi bilo mogoče vztrajati in zmagovati v desetletnem boju proti fašizmu in v tridesetletnem boju za izvirno pot v socializem. Med temi možmi so bili desetletja v prvih vrstah »trije Borisi«, trije odlični prijatelji: Boris Kidrič, Boris Kraigher in Boris Ziherl. Vsem trem je usoda namenila kratko, intenzivno, edinstveno življenje. Zadnji iz znamenite trojke odhaja Boris Ziherl.

V dolgi plejadi revolucionarjev ima tretji Boris posebno mesto. Malokdo si je v Sloveniji in v Jugoslaviji nabral toliko različnega znanja od političnih ved in zgodovine do poznavanja teoretične marksistične misli. Malokdo je to znanje tako nesebično razdal za potrebe politične prakse. Sperans mu je dal kritično prebrati v rokopisu prva poglavja svojega »Razvoja slovenskega nacionalnega vprašanja«, ker je dobro vedel, kakšen natančen poznavalec te snovi je prav Boris. Ko sem po njem prevzemal Partijsko šolo v Rogu spomladi 1944, sem imel priložnost поблиže spoznati, kako je živel. Predaval je dnevno po pet ur in več, preostali čas pa je bral ali pisal. Zlasti se je posvečal tisoč konkretnostim v razvoju znanstvene marksistične misli na naših tleh. Živel je v svetu revolucionarne misli od rane mladosti, ko je v ljubljanskem preiskovalnem zaporu 1933 napisal predgovor k prvi slovenski izdaji Plehanova »Osnovni problemi marksizma«, prek diskusije na simpoziju o fašizmu in revolucionarnem delavskem gibanju ob petdesetletnici trboveljskih dogodkov, do svojega zadnjega pomembnejšega članka o povojnem kritičnem pisanju Josipa Vidmarja ob njegovi osemdesetletnici. Pogosto sva se srečavala v knjigarnah in v Tavsigovem antikvariatu. Knjige in planine — to je bil njegov najljubši svet. V zadnjem času so ga boleznj vedno bolj trgale od tega, kar ga je od mladih nog najbolj veselilo.

Antimarksisti, psevdoliberalci in drugi odpadniki marksizma so ga sistematično skušali prikazati kot dogmatika in citatologa, ker jim je vedno hrabro in odkrito držal zrcalo z njihovo pravo podobo. Sam pa je zapisal ob stopetdesetletnici Engelsovega rojstva naslednje:

»Kot znanstvena teorija se marksizem lahko razvije in bogati samo z zmerom novimi raziskovanji sveta in družbe, z novimi izkušnjami revolucionarnega boja, ne kot princip a priori, marveč kot rezultat družbene prakse . . .

Pogoji za revolucionarni prevrat in za graditev socialistične družbe se nenehno izpreminjajo v prostoru in v času . . . To je najtežja snov, kar jih je, je menil Engels . . .«

Leto dni pred svojo prerano smrtjo je izdal blizu 500 strani obsegajočo knjigo »Včeraj in danes«, izbor člankov in razprav iz let 1934—1974. V tej **štirideset let** trajajoči publicistični dejavnosti je pristna podoba tega prominentnega marksista, zagnanega, izredno razgledanega znanstvenika in načitanega javnega delavca s 45-letnim partijskim stažem. Malokatera komunistična partija na svetu se lahko postavi s človekom takih izrednih kvalitiet in s takó dolgotrajno dosledno revolucionarno dejavnostjo, ki je bila hkrati kulturna dejavnost. Njegov lik in njegovo delo bosta v prihodnjih letih našega družbenega in kulturnega razvoja pridobivala na pomenu. Tudi naša revolucija ima malo ljudi podobnih osebnih odlik.

Borisova zapuščina namreč ni samo v tem, kar je napisal, temveč tudi v tem, **kako je oblikoval samega sebe**. Bil je v pristnem pomenu besede dober človek, zanesljiv prijatelj, vesele, blage narave, skromen in a priori nasproten kakršnemu koli birokratskemu nagnjenju. Bil je neutruden, skrupulozen, polemičen, obrnjen v duhovno življenje, odkar ga poznamo. Zunanje okoliščine so se spreminjale, on pa je ostal, kakršen je bil, glavno področje njegovih dejavnosti, interesov in opredelitev se ni spremenilo. Sem pa tja je prišlo do nesoglasij in nesporazumov tudi s prijatelji, ki jih je izgledil ali pa razrešil čas in dozorevanje zgodovinskega in miselnega toka globokega socialističnega preobraževanja sveta. Nikoli pa ta nesoglasja niso skalila starih prijateljskih vezi. Prav tako kot v delu je bil tudi v osebnem vedenju zgleden komunist tako v časih ilegale kakor tudi v letih zamotane socialistične graditve z vsemi vabami dobrožitja in potrošništva ter skušnjavami osebnih ambicij in — praznote duha.

Z Borisom Zihelrom je društvo slovenskih pisateljev izgubilo lucidnega preučevalca naše kulturne preteklosti in aktualne sodobnosti. Zlasti se je posvečal Francetu Prešernu in Ivanu Cankarju, dvema največjima možema v naši literaturi. Ta hip vzbujajo v nas Prešernovi verzi, posvečeni spominu Matije Čopa, razne asociacije in primerjave, kot bi jih bil napisal tudi za Borisa Zihlerla:

»... Ti si zaklade duha Krezove bil si nabral,
Nisi zaklepal doma ti žlahtniga blagodarova,
Sebi zročeno mladost, druge si z njim bogatil...«

»... Niso suhe nam prijatlam oči, ki se spomnimo tebe,
Ino predragih s teboj tvoje ljubezni darov.
Seme, ki ti zasejal si ga, že gre v klasje veselo,
Nam in za nami dokaj vnukam obeta sadu.
Naj se učenost in ime, čast tvoja, rojak! ne pozabi,
Dokler tebi drago v Krajni slovenstvo živi! —«

V Ljubljani, 12. februarja 1976.

Ivan Bratko